

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "INNOVATSIYA" KONSEPTINING LINGVOKOGNITIV TALQINI

Ruziyeva Mushtariy Ulug'bek qizi

*Andijon davlat chet tillari instituti qiyosiy tilshunoslik va lingvistik
tarjimashunoslik kafedrası Bajardi: 1-bosqich magistranti Andijon - 2025*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida "innovatsiya" konseptining lingvokognitiv xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda konsept tushunchasining nazariy asoslari, innovatsiya konseptining semantik tuzilishi, madaniy va diskursiv talqini yoritiladi. Ingliz tilidagi innovation va o'zbek tilidagi innovatsiya birliklarining leksik-semantik xususiyatlari, qo'llanish doiralari va pragmatik yuklamalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsiya konsepti ingliz tilida harakat, jarayon va natijaga yo'naltirilgan bo'lsa, o'zbek tilida u ko'proq rasmiy, institutsional va normativ mazmunga ega ekanligi aniqlanadi. Maqola natijalari qiyosiy tilshunoslik, kognitiv lingvistika va terminologiya sohalarida qo'llanishi mumkin.

Kalit so'zlar: konsept, innovatsiya, kognitiv lingvistika, qiyosiy tahlil, semantika, diskurs.

Annotation: This article provides a comparative linguocognitive analysis of the concept of "innovation" in English and Uzbek. The study explores the theoretical foundations of the concept, its semantic structure, and cultural and discursive interpretations. Lexical-semantic features, pragmatic functions, and spheres of usage of innovation in English and innovatsiya in Uzbek are examined. The findings indicate that the concept of innovation in English is predominantly process- and result-oriented, whereas in Uzbek it is more institutional, formal, and normatively framed. The results of the research contribute to comparative linguistics, cognitive linguistics, and terminology studies.

Keywords: concept, innovation, cognitive linguistics, comparative analysis, semantics, discourse.

Asosiy qism

Zamonaviy tilshunoslikda konsept tushunchasi markaziy ilmiy kategoriyalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida jamiyat hayotida muhim o'rin tutayotgan tushunchalarning til orqali qanday aks etishi masalasi dolzarblik kasb etmoqda. Shunday konseptlardan biri — innovatsiya konseptidir. Innovatsiya tushunchasi nafaqat iqtisod va texnologiya sohalarida, balki ta'lim, madaniyat va til tizimida ham faol qo'llanilmoqda.

Ingliz tili global kommunikatsiya vositasi sifatida innovatsiya konseptining shakllanishida yetakchi rol o'ynaydi. O'zbek tiliga esa ushbu tushuncha asosan termin sifatida kirib kelgan bo'lib, o'ziga xos semantik va pragmatik xususiyatlarga

ega. Shu bois innovatsiya konseptini ingliz va o'zbek tillarida qiyosiy o'rganish ilmiy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillarida innovatsiya konseptining lingvokognitiv xususiyatlarini aniqlash va ularning o'xshash hamda farqli jihatlarini tahlil qilishdan iborat.

Konsept tushunchasining nazariy asoslari

Kognitiv lingvistikada konsept inson ongida shakllanadigan, til orqali ifodalanadigan va madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lgan mental birlik sifatida talqin qilinadi. Lakoff va Johnson konseptlarni inson tafakkurining asosiy birliklari sifatida ko'rib, ularning metaforik tabiatini ta'kidlaydilar. Boldyrev konseptni bilimlar tuzilmasi sifatida izohlaydi va uning ko'p qatlamli tuzilishga ega ekanligini qayd etadi.

Konsept odatda uch tarkibiy qismdan iborat bo'ladi:

Yadro (asosiy ma'no)

Periferiya (qo'shimcha va assotsiativ ma'nolar)

Baholovchi komponent (emosional va pragmatik yuklama)

Innovatsiya konsepti ham ushbu model asosida tahlil qilinishi mumkin.

Ingliz tilida "innovation" konsepti

Ingliz tilidagi innovation so'zi lotincha innovare — "yangilamoq" fe'lidan kelib chiqqan. Lug'aviy jihatdan u yangi g'oya, usul yoki mahsulotni yaratish jarayonini anglatadi. Ingliz tilida innovation konsepti quyidagi xususiyatlarga ega:

jarayonlilik (continuous innovation)

natijaviylik (successful innovation)

raqobat bilan bog'liqlik

shaxsiy tashabbus va kreativlik

Innovation konsepti ingliz tilida ko'pincha ijobiy baholovchi komponentga ega bo'lib, rivojlanish va taraqqiyot bilan bog'lanadi. Diskursiv jihatdan u biznes, texnologiya va startap muhitida faol qo'llaniladi.

O'zbek tilida "innovatsiya" konsepti

O'zbek tilida "innovatsiya" termini asosan ilmiy va rasmiy diskurs orqali kirib kelgan. U ko'pincha davlat dasturlari, ta'lim islohotlari va ilmiy loyihalar bilan bog'liq holda ishlatiladi. O'zbek tilidagi innovatsiya konseptining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

rasmiylik va normativlik

institutsional xarakter

jarayondan ko'ra natijaga yo'naltirilganlik

terminologik barqarorlik

O'zbek tilida innovatsiya konsepti kamroq metaforik ifodalarga ega bo'lib, ko'proq aniq va rasmiy kontekstda qo'llanadi.

Ingliz va o'zbek tillarida qiyosiy tahlil

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida innovation konsepti dinamik va individual tashabbusga asoslangan bo'lsa, o'zbek tilida u tizimli va davlat siyosati bilan chambarchas bog'langan. Ingliz tilida innovation subyektga yo'naltirilgan bo'lsa, o'zbek tilida u obyektiv jarayon sifatida talqin qilinadi.

Bu farqlar ikki xalqning madaniy va ijtimoiy tafakkuridagi o'ziga xosliklarni aks ettiradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsiya konsepti ingliz va o'zbek tillarida umumiy semantik asosga ega bo'lsa-da, ularning lingvokognitiv talqini sezilarli darajada farqlanadi. Ingliz tilida innovatsiya konsepti harakat, kreativlik va raqobat bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida u rasmiy, institutsional va normativ xarakterga ega. Ushbu tadqiqot natijalari kelgusida konseptologiya va qiyosiy lingvistika yo'nalishidagi tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago, 1980.
Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics*. Edinburgh, 2006.
Wierzbicka A. *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford, 1997.
Boldyrev N. *Kognitivnaya semantika*. Tambov, 2004.
Rahmatullayev Sh. *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. Toshkent, 2006.
Sodiqova M. *O'zbek tilida yangi terminlar*. Toshkent, 2015.